

Bijna zo oud als de stad zelf

Met ruim zes eeuwen ervaring is het St. Pieters en Bloklands Gasthuis een van de oudste 'gasthuizen' van ons land. En dat niet alleen: er zijn ook maar weinig bedrijven die ouder zijn. In het gebouw zijn de herinneringen aan die zes eeuwen bijna tastbaar.

Je hoeft maar een kwart eeuw terug te gaan in de tijd om enorme veranderingen te zien. In 1995 bestonden Netflix, YouTube, Spotify, Facebook, Instagram en de iPhone niet. Internet was nog iets nieuws. Wie een video wilde bekijken, deed dat op een VHS-videoband. Wie onderweg wilde bellen, deed dat meestal bij een telefooncel; een mobiele telefoon was een uitzondering. Het zijn maar een paar opvallende veranderingen in een periode van 25 jaar. Als je je bedenkt dat het St. Pieters en Bloklands Gasthuis een veelvoud van die periode bestaat, is niet moeilijk voor te stellen wat een enorme veranderingen er in de geschiedenis van het gasthuis hebben plaatsgevonden. De geschiedenis van het St. Pieters en Bloklands Gasthuis beslaat namelijk een periode die ruim 25 keer langer is dan die kwart eeuw. Wanneer het precies is opgericht, is niet bekend. In 1391 wordt het *Nye Gasthuys bij die Spoeye* voor het eerst vermeld. Op 2 april 1393 wordt het gasthuis juridisch erkend; die dag wordt tegenwoordig beschouwd als de oprichtingsdatum. Een echte naam had het nog niet. Pas in 1441 was voor het eerst sprake van *Sint Peters Gasthuysse*.

Duwtje in de rug

In die beginperiode zag Amersfoort er totaal anders uit dan tegenwoordig. De stad had al ruim een eeuw stadsrechten, maar er was pas net begonnen met het aanleggen van de tweede (ruimere) stadsmuur. De Koppelpoort stond er nog niet, de Onze Lieve Vrouwetoren evenmin en de Sint Joriskerk was veel kleiner dan tegenwoordig. Zo gek is dat niet, want toen het St. Pieters en Bloklands Gasthuis opende, had Amersfoort vermoedelijk zo'n 2.500 inwoners. Toch heeft de 'stad' dan al een regiofunctie; daarin is in ruim zes eeuwen niets veranderd. Sociale voorzieningen zijn er echter nog niet; de armsten moeten het hebben van hun rijke stadsgenoten, die tijd en geld willen spenderen aan liefdadigheid. Misschien komt dit vanuit hun eigen motivatie, maar wellicht krijgen de rijken een duwtje in de rug van de kerk. Die stimuleert immers om te handelen volgens de zeven werken van barmhartigheid zoals die in de Bijbel worden genoemd: de hongerigen spijzen, de dorstigen laven, de naakten kleden, de doden begraven, de reizigers herbergen, de zieken troosten en de gevangenen bezoeken. Wie dat deed, zou een aanzienlijk grotere kans hebben op een plek in de hemel.

Pekelharing

Om dezelfde reden krijgt het gasthuis regelmatig schenkingen, vaak in de vorm van een erfenis. Die schenkingen bestaan niet alleen uit geld, maar ook uit hofsteden en gronden. Die leveren geld op in de vorm van rente of erfpacht. De voorwaarde die doorgaans gesteld wordt, is dat het geld ten goede moet komen aan de armsten van de stad. Sommigen rekenen erop dat het gasthuis zelf wel een bestemming voor dat geld zal vinden, anderen zijn specifiek in hun wensen. Zo moest de jaarlijkse rente van een stuk grond dat aan het gasthuis werd nagelaten worden aangewend om 'zooveel pekelharing'

te kopen 'dat ieder arm mensch een haring heeft', terwijl een ander wenste dat 'elk ziek mensch' in het gasthuis een pint wijn zou krijgen.

Later ontstaan er ook andere vormen van financiering. Aan het eind van de vijftiende eeuw wordt voor het eerst een kostkoper opgenomen in het gasthuis; in ruil voor je bezittingen werd je tot aan je dood verzorgd. Aan het begin van de negentiende eeuw werd besloten om geen kostkopers meer op te nemen. In de recente geschiedenis werd de financiering opnieuw anders; door de invoering van de AOW was er geen noodzaak meer om ouderen kosteloze verzorging te bieden. Door de giften en nalatenschappen heeft het gasthuis tot de dag van vandaag panden en gronden in de hele stad én daarbuiten.

Modern gasthuis

Een enkeling had een uitzonderlijk grote nalatenschap. Wouter van Blokland bijvoorbeeld, die in 1574 overleed. Hij en zijn echtgenote hadden in een testament vastgelegd dat hun woonhuis na hun dood een opvanghuis 'voor de alderarmsten' moest worden. Zo lang wilde zijn weduwe Johanna Pyck echter niet wachten; ze nam het huis in de Langestraat al in 1575 in gebruik als gasthuis en bleef er tot haar dood in 1582 wonen. Het Bloklandsgasthuis wordt in 1794 ontruimd, als er op bevel van het stadsbestuur Britse troepen ingekwartierd worden. De gastelingen verhuizen naar het St. Pieters Gasthuis. Tien jaar later gaan de twee gasthuizen samen en ontstaat de huidige naam: St. Pieters en Bloklands Gasthuis.

De nalatenschap van Wouter van Blokland is bijzonder, maar er is nog een tweede nalatenschap die leidt tot een nieuw gasthuis, namelijk die van Johanna Margaretha Scheltus-Fenema. Ze laat in 1906 een bedrag van 200 duizend gulden na aan het gasthuis — een bedrag dat gelijkstaat aan bijna 2,5 miljoen euro nu. Het zorgt ervoor dat er een nieuw, modern gasthuis kan worden gebouwd. De voorgevel ervan is nog steeds te zien, daarachter is in de tussenliggende jaren veel veranderd — zodat het moderne gasthuis van toen een modern gasthuis kon blijven.

Groeistad

In de zes eeuwen dat het St. Pieters en Bloklands Gasthuis bestaat, groeide Amersfoort van 2.500 naar zo'n 180 duizend inwoners. Geen wonder dat de vraag naar zorg ook toenam. Daarom werd niet alleen het gasthuis zelf uitgebreid. Vanaf de jaren zestig werd nagedacht over een tweede locatie, die er in 1979 kwam: de Otto Scheltusflat. Door problemen met de financiering werd die twintig jaar later weer afgestoten, maar dat betekent niet dat het gasthuis niet uitbreidde. In 2005 valt het besluit om te verhuizen naar nieuwbouwwijk Vathorst, en in 2011 gebeurt dit daadwerkelijk. Daarmee wordt het 'oude' gasthuis niet afgestoten; de verhuizing is de start van een renovatie. Het gerenoveerde gasthuis werd in 2014 geopend. Daardoor heeft het St. Pieters en Bloklands Gasthuis nu de beschikking over twee moderne locaties.

Tekst: Perry Snijders